

Visiedocument

voor het Katholiek Vormingsonderwijs

Visiedocument

voor het Katholiek Vormingsonderwijs

Vastgesteld door het bestuur van het KVO op 28 november 2019

Inhoud

Visiedocument voor het Katholiek Vormingsonderwijs

Vormingsonderwijs	5
Missie van het vormingsonderwijs	5
De actualiteit van religieus vormingsonderwijs	6
Waarom katholiek vormingsonderwijs?	7
Katholiek vormingsonderwijs hoort thuis op de openbare basisschool	8
Vorming vanuit het katholieke geloof	12
Inhoud van het katholiek vormingsonderwijs	15
De opleiding van vakleerkrachten	17
De rol van de regiobegeleider	18
Borging van de katholieke identiteit	18
Nieuwe vormen van vormingsonderwijs	19

BIJLAGE I	24
-----------	----

Kerdoelen van het Katholiek Vormingsonderwijs

Visiedocument voor het Katholiek Vormingsonderwijs

Vormingsonderwijs

Het katholiek vormingsonderwijs is één van de vormen van vormingsonderwijs dat gegeven wordt op openbare basisscholen. Naast het katholiek vormingsonderwijs zijn er het boeddhistisch, het hindoeïstisch, het humanistisch, het islamitisch, het protestants en het joods vormingsonderwijs. De lessen vormingsonderwijs gelden als aanvulling op het reguliere curriculum van de openbare basisschool. De openbare basisschool heeft – naast haar wettelijke taak te voorzien in lessen geestelijke stromingen / levensbeschouwing – de aanvullende plicht om ruimte te bieden voor de lessen vormingsonderwijs. Ouders/verzorgers hebben het recht om vormingsonderwijs aan te vragen voor hun kinderen. Het vormingsonderwijs wordt bekostigd door de Nederlandse overheid¹.

Missie van het vormingsonderwijs

Persoonsontwikkeling

Door het vormingsonderwijs willen we kinderen helpen een eigen en bewuste religieuze en/of levensbeschouwelijke identiteit te ontwikkelen, aansluitend bij hun opvoeding thuis. Wij willen stimuleren dat kinderen vanuit hun eigen religieuze / levensbeschouwelijke identiteit geïnspireerd worden, zich ontwikkelen als persoon, om leren gaan met levensvragen, een waardenbesef ontwikkelen, wijsheid opdoen en vaardigheden

---

1 Het recht op vormingsonderwijs is vastgelegd in de Wet op het Primair onderwijs in artikel 50, 51 en 184b. De rijksoverheid betaalt het vormingsonderwijs vanwege het wettelijk recht van ouders.

ontwikkelen, zodat zij gelukkig worden, respectvol met anderen omgaan en een positieve bijdrage leveren aan de pluriforme samenleving.

Ruimte voor levensvragen

Kinderen stellen fundamentele vragen over thema's als liefde, dood, identiteit, natuur, geloof, goed en kwaad, vriendschap, angst en verschillen tussen godsdiensten en levensbeschouwingen. Vormingsonderwijs biedt kinderen de mogelijkheid hierover te leren nadenken en met klasgenoten over zulke vragen te praten.

Aansluiting bij de opvoeding thuis

Pas als de verschillende delen van de opvoeding, thuis en op school, één zijn, kan er sprake zijn van een goed leerklimaat. Daarom is het nodig om de opvoeding die thuis gegeven wordt naar de school door te trekken. Dit is een van de oorspronkelijke gedachten achter de verschillende vormen van vormingsonderwijs op de openbare school.

De actualiteit van religieus vormingsonderwijs

Door de sterke secularisering van de Nederlandse samenleving was er minder aandacht voor religie. Nu is er in de maatschappij een kentering gaande, waarbij het belang van religie als maatschappelijk verschijnsel meer gezien wordt, zonder dat dit overigens leidt tot een toename van religieuze bindingen. Steeds meer wordt onderkend dat in de wereld en in Nederland religie een belangrijke rol speelt. De overgrote meerderheid van de wereldbevolking verwijst naar religie als het gaat om belangrijke maatschappelijke en persoonlijke ontwikkelingen, omdat religies hen waardepatronen en wereldbeelden aanreiken. Onder meer hierom is religieus onderwijs voor kinderen in de huidige maatschappij van belang.

Waarom katholiek vormingsonderwijs?

Het bevorderen van een open dialogische houding

Onze samenleving wordt sterk beïnvloed door globaliseringsprocessen. Dat is de feitelijke situatie waarin kinderen opgroeien. Er is een groot palet van culturen en etnische achtergronden waar de kinderen die nu opgroeien, veelal dagelijks mee te maken hebben. Voor een goede interculturele en interreligieuze dialoog is kennis van de eigen godsdienst of levensbeschouwing een voorwaarde. Juist als men niet onzeker is over de eigen positie, is er ruimte om de ander tegemoet te treden. Wie kennis heeft van de diepgang die in de eigen geloofstraditie aanwezig is, of daar tenminste een vermoeden van heeft, zal beter kunnen luisteren naar wat een ander eigenlijk zeggen wil. Wie bijvoorbeeld als gelovige vervuld is van eerbied voor het heilige, zal bij anderen eerder uitingen van een dergelijke eerbied herkennen.

Begrip voor de Nederlandse cultuur

De Nederlandse cultuur is van oudsher in sterke mate gestempeld door het christelijk geloof. Inzicht in de christelijke religie biedt daarom belangrijke achtergrondkennis om onze Nederlandse cultuur te begrijpen. In de maatschappij geldende wetten, regels, waarden en normen staan vaak in relatie tot typisch christelijke en katholieke waarden.

Relatie tussen thuis en school

Voor de katholieke leerlingen in het openbaar onderwijs biedt het katholiek vormingsonderwijs bovendien een samenhang tussen de verschillende leefwerelden (thuis-school-levensbeschouwing) waarbinnen het kind functioneert en opgroeit.

De vorming van de hele mens

De ontwikkeling van een kind omvat vele aspecten. Goed onderwijs is gericht op de brede ontwikkeling van het mens-zijn; het stimuleert de verwondering en draagt bij aan de ontwikkeling van de verstandelijke

en de fysieke vermogens, de psychische en de morele ontwikkeling, het gevoel voor schoonheid en de innerlijke openheid voor het transcendente en voor God². Wanneer één van deze onderbelicht blijft, dan ontwikkelt een mens zich onevenwichtig. Goede aandacht voor àl deze aspecten kan een kind helpen een goede eigenwaarde te ontwikkelen en daardoor goed gefundeerd en sterk in het leven te kunnen staan. Goed onderwijs betekent dat men leert zich uit te reiken naar de Horizon. Dit maakt de lessen van het katholiek vormingsonderwijs ook meer dan alleen maar lessen in waarden en normen of sociale vaardigheden. De lessen hebben een wezenlijke oriëntatie op de vraag “wie ben ik als mens?” En naar katholieke overtuiging is menszijn pas volledig als het in relatie tot God beleefd wordt, omdat er in de mens een latent verlangen naar God is.

Katholiek vormingsonderwijs hoort thuis op de openbare basisschool

Inclusieve opvatting van openbaar onderwijs

In Nederland komen meerdere opvattingen voor van het openbare karakter van de openbare school. Volgens sommigen zou de openbare school in levensbeschouwelijk en religieus opzicht neutraal moeten zijn door zich verre te houden van godsdienst en levensbeschouwing. Een andere opvatting is dat de openbare school de ontmoetingsplek bij uitstek is voor leerlingen met verschillende achtergronden, levensbeschouwingen en godsdiensten. De eerste opvatting komt dicht bij het Franse begrip van ‘laïcité’. De tweede opvatting is de opvatting van de Nederlandse wetgever en is een in Nederland geaccepteerde model van openbaar onderwijs, dat onder meer gedragen wordt door de vereniging voor openbare en algemeen toegankelijke scholen voor primair onderwijs VOS/ABB. Volgens deze opvatting staat de openbare

---

2 Nederlandse Bisschoppenconferentie, *Bezielde en zelfbewust*. Beleidsnota met het oog op een nieuwe dynamiek en een gedeelde visie in het katholiek onderwijs, SRKK 2002, p.7-8 en p.18-20

school niet alleen open voor alle kinderen, ongeacht hun levensovertuiging, godsdienst, politieke gezindheid, afkomst, geslacht of seksuele geaardheid, maar behoort het ook tot de kernwaarden van het openbaar onderwijs om rekening te houden met en uit te gaan van wederzijds respect voor de levensbeschouwingen en godsdiensten van alle leerlingen, ouders en personeelsleden. Op deze manier werken openbare scholen aan de ontwikkeling van een sterke basis van de leerlingen. "Met een stevig moreel kader en kennis van de ander kunnen zij een belangrijke positieve bijdrage leveren aan de maatschappij."³ VOS/ABB wijst er op dat onverdraagzaamheid tussen mensen met verschillende levensbeschouwingen vaak voortkomt uit "onbekendheid met andersdenkenden en een instabiele identiteitsontwikkeling". Wanneer de leerlingen een sterke identiteit ontwikkelen, zullen zij minder snel onverdraagzaam of onverschillig worden. VOS/ABB pleit ervoor dat kinderen van elkaar en van andersdenkenden kunnen leren.⁴ Door zich in een ander te verplaatsen, leren zij voorzichtig te zijn met (voor)oordelen.

De meerwaarde van het vormingsonderwijs

Goed onderwijs kan niet zonder aandacht voor de levensbeschouwelijke ontwikkeling. Bij het opvoeden is de vraag 'wat is een goed leven?' immers een fundamentele vraag en deze vraag heeft een levens-beschouwelijk of religieus karakter. Daarom biedt het openbaar onderwijs de leerlingen informatie over de verschillende levensbeschouwingen en godsdiensten overeenkomstig de kerndoelen en biedt het tevens gelegenheid om levensbeschouwelijk of godsdienstig vormingsonderwijs te volgen binnen de eigen levensbeschouwelijke traditie. Een speciale vakdocent verzorgt deze lessen vormings-onderwijs voor de leerlingen van wie de ouders dat aanvragen. Het katholiek vormingsonderwijs past binnen een openbare school die haar taak op deze wijze verstaat. Voor de openbare school is het vormingsonderwijs van belang omdat de school hierdoor zijn identiteit als basisvoorziening voor ouders met

---

3 VOS/ABB, brochure primair onderwijs *Levensbeschouwing juist in het openbaar onderwijs*, 2016, p.2

4 Ib.

verschillende levensovertuigingen duidelijker kan tonen (strategische meerwaarde). De openbare school krijgt bovendien vakdocenten in de school met een expertise waarover de school zelf in mindere mate of niet beschikt (inhoudelijke meerwaarde). Deze vakdocenten kunnen een bijdrage leveren aan het welzijn van de kinderen (meerwaarde voor het schoolklimaat).

De katholieke waardering voor andere levensovertuigingen

Vanuit katholiek perspectief is de openbare school geen onlogische plaats voor vormingsonderwijs, want de katholieke kerk erkent alles wat goed en waar is in andere levensovertuigingen en godsdiensten.⁵

In de eerste eeuwen van onze jaartelling heeft de Kerk het geloof leren verwoorden in dialoog met andere religies en met de hoog ontwikkelde Griekse filosofie. Katholieke gelovigen hebben in die tijd gebruik gemaakt van platoonse en stoïsche denkkaders bij de doordinking van het geloof van de Kerk. Zij hebben deze filosofische denkkaders niet onkritisch overgenomen, maar hebben daar wezenlijke elementen aan toegevoegd, die typerend zijn voor het christelijk geloof en de christelijke levenservaring.

Tijdens het Tweede Vaticaans Concilie heeft de katholieke Kerk verklaard dat zij niets afwijst van wat er aan waars en heiligs is in het hindoeïsme en boeddhisme: "Met oprechte eerbied beschouwt zij die vormen van handelen en leven, die normen en leerstelsels, die wel in vele opzichten afwijken van hetgeen zijzelf gelooft en voorhoudt, maar toch niet zelden een straal weerkaatsen van de Waarheid, die alle mensen verlicht."⁶ En met betrekking tot de Islam verklaarde het concilie: "De Kerk beschouwt ook met hoogachting de moslims, die de éne, levende en uit zichzelf bestaande,

-
- 5 Vgl. Verklaring over de vrijheid van godsdienst *Dignitatis humanae*, van het Tweede Vaticaans Concilie, 07-12-1965, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651207_dignitatis-humanae_en.html; zie ook: Nederlandse Bisschoppenconferentie, *Beziel en zelfbewust*, 2002, p.16-18
- 6 Verklaring over de relatie van de Kerk tot de niet-christelijke religies *Nostra Aetate*, 28-10-1965, par. 2 http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html

barmhartige en almachtige God aanbidden, de Schepper van hemel en aarde, die gesproken heeft tot de mensen.” Daaraan werd de aansporing toegevoegd om te investeren in de relatie met de islam: “Mogen ook in de loop der eeuwen tussen christenen en moslims veel onenigheid en vijandschap zijn voorgekomen, de heilige Synode spoort thans allen aan het verleden te vergeten, zich ernstig toe te leggen op wederzijds begrip, en gemeenschappelijk de sociale rechtvaardigheid, de zedelijke waarden, de vrede en de vrijheid te verdedigen en te bevorderen in het belang van alle mensen.”⁷ Ten aanzien van het Jodendom erkent de Kerk dat christenen en Joden een “groot gemeenschappelijk geestelijk erfgoed hebben” en daarom heeft het concilie aangemoedigd en op het hart gedrukt, “elkaar beter te leren kennen en meer te leren waarderen, vooral door middel van Bijbelse en theologische studies en door een broederlijke dialoog.”⁸ Tenslotte verklaarde het Concilie: “De Kerk verwerpt, als in strijd met de geest van Christus, elke discriminatie of onderdrukking ten opzichte van mensen om reden van ras of kleur, van stand of godsdienst.”⁹

In onze tijd benadrukt het Vaticaan dat scholen kunnen bijdragen aan de interculturele dialoog in de huidige samenleving. Het Vaticaan spreekt in dit verband van “opvoeden tot solidair humanisme” met het doel om een “beschaving van liefde” op te bouwen.¹⁰

---

8 *Nostra Aetate*, par. 4

9 *Nostra Aetate*, par. 5

10 *De Congregatie voor de katholieke opvoeding gaf daarover recent een verklaring uit: Opvoeden tot solidair humanisme om een 'beschaving van liefde' op te bouwen, 2017; vgl. Congregatie voor de katholieke opvoeding, Opvoeden tot interculturele dialoog in de katholieke school. Samenleven voor een beschaving van liefde, 2013.*

Vorming vanuit het katholieke geloof

Tijdens de lessen rooms-katholiek godsdienstig vormingsonderwijs krijgen kinderen vorming vanuit het katholieke geloof. Het gaat om de zoektocht naar het Mysterie van ons leven en de antwoorden die de leer en de traditie van de Rooms-katholieke Kerk daarop geven.

Hoe?

Er zijn verschillende vormen van religieus leren. In het veld van de levensbeschouwelijke educatie en de godsdienstpedagogiek wordt vaak een twee- of drievoudig onderscheid van pedagogische strategieën gehanteerd¹¹:

1. *learning about religion*: de leerling ontvangt objectieve kennis door de beschrijving van één of meer levensbeschouwingen of godsdiensten; de kennis wordt aangeboden om de leerling te informeren; het aanspreken van de persoonlijke overtuiging van de leerling wordt niet beoogd.
2. *learning from religion*: het kennismaken van een godsdienst heeft een vormende waarde voor de leerling; ook wanneer de leerling zich de betreffende godsdienst niet eigen maakt, kan de leerling leren van bepaalde praktijken of overtuigingen in de betreffende godsdienst.
3. *learning into religion*: het kind wordt gesocialiseerd in een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing; de bedoeling is om het kind één bepaalde levensbeschouwing aan te leren.

Learning about religion is een basiselement bij alle vormen van leren op godsdienstig en levens-beschouwelijk vlak. *Learning from religion* wordt in het katholiek vormingsonderwijs uitdrukkelijk beoogd en wanneer de leerling zich aangetrokken voelt tot het geloof kan *learning from religion* overgaan in *learning into religion*.

---

11 Michael Grimmit muntte het onderscheid van *learning about religion* en *learning from religion*. Sinds dit onderscheid door Grimmit geïntroduceerd werd, zijn er verschillende varianten op ontwikkeld. Bert Roebben hanteert bijv. het onderscheid *Learning about religion* (informatie) / *Learning from religion* (communicatie) / *Learning in/through religion* (confrontatie)

Typend voor het katholiek vormingsonderwijs is dat de vakleerkracht de leerling van binnenuit laat proeven wat het betekent om te geloven. De docent geeft daarom les als gelovig mens en vertelt en handelt vanuit zijn/haar gelovig perspectief. In de godsdienstpedagogiek wordt dit gewoonlijk een “binnenperspectief” genoemd in onderscheid met het zogenaamde “buitenperspectief” dat gehanteerd wordt door mensen die een bepaalde religie beschouwen zonder zich daarmee verbonden te voelen.

Onderscheid met het vak Geestelijke stromingen

Het vak *Geestelijke stromingen* beoogt kennisoverdracht over de verschillende levensbeschouwelijke tradities en godsdiensten. De docent informeert de leerlingen over de verhalen, rituelen, leerstellingen, voorwerpen en gebruiken binnen verschillende levensbeschouwelijke tradities. De levensbeschouwelijke tradities worden als gelijkwaardig behandeld. De vorm van religieus leren die hier beoogd wordt, is louter *learning about religion*.

Bij het vormingsonderwijs wordt daarentegen les gegeven vanuit één levensbeschouwelijke of godsdienstige traditie en werkt de docent als getuige van de levensbeschouwelijke traditie, leeft deze voor en draagt deze uit, met respect voor de vrijheid van de leerling.

Geen catechese of religieuze socialisatie

Ouders, school en kerk hebben ieder een eigen opvoedkundige verantwoordelijkheid voor het kind. Op grond van deze verschillen in de opvoedkundige verantwoordelijkheid hebben de ouders, de school en de kerk ieder een andere invulling van de levensbeschouwelijke opvoeding van het kind. Waarin onderscheiden zich nu de lessen vormingsonderwijs op school van de kerkelijke catechese? Het verschil kan getypeerd worden met de begrippen “binnenleiden” enerzijds en “presenteren” en “uitnodigen” anderzijds. “Binnenleiden in het geloof” vindt plaats in de kerkgemeenschap en het “presenteren van het geloof” en het “uitnodigen tot geloof” vindt plaats in het katholiek vormingsonderwijs op school. Waarbij “uitnodigen tot” duidelijk iets anders is dan “overhalen tot”.

Zowel een annexerende houding als het bagatelliseren van verschillen tussen

onderscheiden levensbeschouwingen en godsdiensten is ongepast. In het vormingsonderwijs kan het katholieke geloofsperspectief alleen dan eerlijk naar voren worden gebracht als het gepaard gaat met een empathische houding van de vakleerkracht ten opzichte van de levensbeschouwing of godsdienst van de leerling. De vakleerkracht zal de opvattingen van leerlingen herkennen en respectvol bevragen en waarderen. Deze inclusieve benadering schept de ruimte voor een authentieke presentatie van het katholieke gelovige perspectief.

Katholiek vormingsonderwijs niet alleen voor katholieke kinderen

Leerlingen met een duidelijke levensbeschouwelijke identiteit kunnen, wanneer hun ouders daarvoor kiezen, in het vormingsonderwijs op school een levensbeschouwelijk lesaanbod kunnen krijgen dat aansluit op de levensbeschouwing van hun ouders. Daaraan geven HVO en GVO invulling. Op grond daarvan leeft soms de verwachting dat alle kinderen die naar het katholiek vormingsonderwijs komen katholiek opgevoed worden. Een deel van de ouders maakt inderdaad de keuze voor het katholiek vormingsonderwijs vanuit het verlangen dat de school aansluit bij de thuissituatie, waarin het geloof beleefd wordt. Er zijn echter ook andere motieven waarom ouders kiezen voor katholiek vormingsonderwijs. De levensbeschouwelijke verworteling van veel ouders is tegenwoordig minder sterk dan lange tijd het geval was. Deze ouders achten het nu vaak zinvol dat hun kinderen kennis nemen van één of meerdere levensbeschouwingen waarmee zij enige affiniteit voelen.

Op grond van het onderwijskundige uitgangspunt dat ieder kind recht heeft op de ontwikkeling van zijn/haar gehele mens-zijn en de overtuiging dat het katholiek geloof een waardevolle boodschap is voor alle kinderen, staan de lessen van het katholiek vormingsonderwijs open voor alle kinderen ongeacht hun eigen levensbeschouwelijke achtergrond. Alle kinderen zijn welkom; er wordt in de lessen met respect gesproken over andere godsdiensten en levensbeschouwingen. Vanuit een rooms katholiek gelovig perspectief geeft de docent met overtuiging les over het katholiek geloof. De kinderen worden uitgenodigd vanuit dit perspectief mee te kijken, maar zij worden ook in hun eigen levensovertuiging en geloof gerespecteerd.

Inhoud van het katholiek vormingsonderwijs

In de lessen komen bijbelverhalen uit het Oude en Nieuwe Testament aan bod en daarnaast verhalen uit de katholieke traditie, met name heiligenverhalen. Aandacht wordt besteed worden aan de grote katholieke feesten zoals Pasen, Kerstmis en Pinksteren en de rituelen die samenhangen met deze feesten en het dagelijks leven, zoals bidden. In de lessencyclus kan het kerkelijk jaar met zijn feesten en heiligendagen gevolgd worden. Langs deze weg leren de leerlingen de persoon van Jezus Christus kennen. Naast algemeen aanvaarde waarden zoals respect en tolerantie krijgen de meer specifiek katholieke waarden aandacht zoals bijvoorbeeld naastenliefde, opoffering en vergeving.

Bij al deze onderwerpen gaat het niet alleen om feitenkennis, maar om kennis die de ziel raakt.¹²

Te behandelen thema's

De lessituaties op de scholen verschillen sterk naar gelang de plaatselijke omstandigheden. Zowel qua groeps grootte van het aantal leerlingen dat katholiek vormingsonderwijs ontvangt, alsook qua verdeling over de leerjaren zijn er belangrijke verschillen. Als wij in dit visiedocument een omschrijving geven van de thema's die in de lessen katholiek vormingsonderwijs aan de orde dienen te komen, is dat in het besef dat dat in de verschillende scholen op verschillende wijzen uitgewerkt moet worden. Deze lijst beoogt dus niet een handleiding te geven voor de wijze waarop deze thema's didactisch gepresenteerd wordt aan de leerlingen; de didactische ordening kan eventueel sterk verschillen van de hier geboden systematische ordening. Dit overzicht biedt echter wel een leidraad voor de inhoud¹³ die in de lessen aan de orde komt.

---

12 Zie ook Bijlage 1 'Kerndoelen van het Katholiek Vormingsonderwijs'

13 Dit inhoudsoverzicht is afgeleid van de door de Nederlandse bisschoppen goedgekeurde *Appendix 1 van de Kennisbasis godsdienst/levensbeschouwing RK van de VKLO.*

Christelijke basisoriëntaties:

- schepping,
- zonde,
- vergeving,
- geloof (vertrouwen)
- liefde, barmhartigheid
- gemeenschap
- verlossing
- voltooiing, vrede, hoop, Koninkrijk van God

De Bijbel:

- Indeling
- Belangrijke verhalen uit het Oude en Nieuwe Testament
- De heilige Schrift als Woord van God, gelezen en verstaan in de geloofsgemeenschap van de Kerk

Jezus Christus:

- Geboorte, leven, dood en verrijzenis
- Zoon van God en mens onder de mensen
- Voorbeeld
- Verlosser

De drie-ene God: Vader, Zoon en heilige Geest

De Kerk:

- Kerkgemeenschap
- Structuur (ambten)
- Maria en de heiligen
- Liturgisch jaar, belangrijkste feesten
- Sacramenten
- Dienst aan de medemens en in het bijzonder aan de armen

Het gebed:

- De belangrijkste gebeden (Wees Gegroet en Onze Vader)
- Bidden in je eigen woorden
- Religieuze taal

De relatie tussen het christelijk geloof en andere godsdiensten en levensbeschouwingen:

- Respect voor de waarheid die bij anderen gevonden wordt (Vaticaanum II)
- Godsdiensten komen niet allemaal op hetzelfde neer
- Gewetensvrijheid en godsdienstvrijheid

De opleiding van vakleerkrachten

Het Vormingsonderwijs is verantwoordelijk voor de inzet van bevoegde vakleerkrachten (conform de Wet BIO) en de uitvoering van de lessen binnen het kader van de wet. Het katholiek vormingsonderwijs streeft naar hoogwaardige lessen. De betrokken vakleerkrachten dienen bevoegd en vakbekwaam te zijn.

De bekwaamheidseisen voor alle docenten zijn onderverdeeld in vakinhoudelijk, vakdidactisch en pedagogisch. Het Vormingsonderwijs bepaalt zelf de criteria voor de beoordeling van de vakinhoudelijke bekwaamheid, omdat de overheid zich onthoudt van inhoudelijke oordelen over godsdienst en levensbeschouwing. Voor het katholiek vormingsonderwijs is bovendien een akkoordverklaring van de plaatselijke bisschop vereist.

De opleiding, nascholing, intervisie, studiedagen en begeleiding van de vakleerkrachten zijn gericht op het ontwikkelen, onderhouden en bevorderen van een brede professionele basis. Hierbij wordt gestuurd op pedagogische, didactische en vakinhoudelijke bekwaamheid.

De rol van de regiobegeleider

De belangrijkste taak van de regiobegeleider is de begeleiding van de vakleerkrachten van het katholiek vormingsonderwijs bij de ontwikkeling van de inhoudelijke en pedagogisch-didactische kant van hun werk. Hoewel de verantwoordelijkheid voor de nascholing in belangrijke mate bij de leerkracht zelf ligt, blijft de regiobegeleider een sterke rol spelen in het kwaliteitsbeheer.

Tot de taken van de regiobegeleider behoort tevens de behartiging van de personeelszorg (in samenwerking met de medewerkers van het secretariaat en de HR-medewerker voor de gehele sector van het Vormingsonderwijs), het mede organiseren van studiedagen voor leerkrachten en het mede verzorgen van de interne en externe communicatie van het KVO. De regiobegeleider heeft hierbij ook de rol van relatiebeheerder naar de scholen toe.

Er zijn twee regiobegeleiders in dienst bij het katholiek vormingsonderwijs. Eén werkt ten zuiden van de grote rivieren, in de bisdommen Breda, 's-Hertogenbosch en Roermond, de ander ten noorden van de grote rivieren, in de bisdommen Haarlem-Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Groningen-Leeuwarden.

Borging van de katholieke identiteit

Voor het vormingsonderwijs is het wezenlijk dat de lessen vanuit het binnenperspectief gegeven worden. Dat behoort tot de raison d'être van het vormingsonderwijs. Een goede borging van het hanteren van het katholieke binnenperspectief in onze lessen is daarom van groot belang. Deze borging is in de huidige bestuursvorm statutair verankerd: de 7 bestuurders van het Katholiek Vormingsonderwijs zijn de bisschoppelijk gedelegeerden voor het katholiek onderwijs van de 7 Nederlandse bisdommen, die ieder door hun eigen bisschop aangesteld worden en de docenten van het Katholiek Vormingsonderwijs worden aangesteld door het bestuur van het Katholiek Vormingsonderwijs terwijl voor de toelating van docenten een bisschoppelijke akkoordverklaring vereist is.

Samenwerking met andere denominaties in de sector Vormingsonderwijs is mogelijk en kan wenselijk zijn, maar altijd onder de voorwaarde dat dit niet ten koste gaat van deze goede borging van de identiteit van het katholieke vormingsonderwijs.

Nieuwe vormen van vormingsonderwijs

Aanleiding

Het vormingsonderwijs wordt regelmatig geconfronteerd met de vraag of vanuit de verschillende denominaties een gezamenlijk en klassikaal vormingsaanbod in de openbare scholen aangeboden kan worden. Over deze vraag is in de sector HVO-GVO en door het bestuur van het KVO intensief nagedacht en er is door het Dienstencentrum voor het vormingsonderwijs en het KVO beleid ontwikkeld. De meeste werkgevers in de sector HVO-GVO, waaronder het KVO, geven aan deze zogenaamde nieuwe vormen van vormingsonderwijs niet de voorkeur. Onder voorwaarden is echter een samenwerking van de denominaties in een gezamenlijk lesaanbod mogelijk zonder dat het eigene van het HVO en GVO onderwijs daarmee in het geding komt. Aan scholen die om een gezamenlijk lesaanbod vragen kan een aanbod gedaan worden en kan helder gecommuniceerd worden welke grenzen de HVO-GVO sector hanteert.

De klassieke vorm van vormingsonderwijs en de nieuwe vormen van vormingsonderwijs

De voorkeur van het KVO gaat uit naar lessen godsdienstig vormingsonderwijs in de klassieke vorm, dat wil zeggen wekelijkse lessen gedurende tenminste één leerjaar voor leerlingen, waarvan de ouders verzocht hebben om hun kinderen deel te laten nemen aan het katholiek vormingsonderwijs. Deze vorm voldoet goed aan het wettelijke criterium van vrijwillige deelname. Deze vorm van vormingsonderwijs biedt meerdere voordelen:

- het katholiek geloof kan in zijn innerlijke samenhang en zijn geschakeerdheid gepresenteerd worden;
- er is voldoende tijd voor de katholieke vakleerkracht om een band met de leerlingen op te bouwen;
- kinderen ontvangen vormingsonderwijs dat aansluit bij de wensen en/of de overtuiging van hun ouders.

Voorwaarden

Als een school vraagt om een andere vorm van vormingsonderwijs, waarbij het onderwijs klassikaal plaatsvindt en verzorgd wordt door meerdere denominaties, zullen we in de eerste plaats de school wijzen op de voordelen van de klassieke vorm. Als een school echter vasthoudt aan de wens om het vormingsonderwijs klassikaal te laten verzorgen door meerdere denominaties die vertegenwoordigd zijn in het Vormingsonderwijs, accepteren wij dat onder voorwaarden:

- De lessen vormingsonderwijs staan niet onder het gezag van de school, maar onder het gezag van GVO en HVO. De lessen vallen daarom ook niet onder de noemer van 'geestelijke stromingen'. De school faciliteert het vormingsonderwijs en de betreffende denominatie is verantwoordelijk voor de inhoud van de eigen lessen. (Hierin verschillen nieuwe vormen niet van de klassieke vorm van vormingsonderwijs.)
- De lessen worden gegeven door bevoegde en bekwame vakdocenten van GVO en HVO die het geloof en de levensovertuiging van de eigen denominatie vanuit het binnenperspectief presenteren. Dat de lessen vanuit binnenperspectief gegeven worden, is een fundamenteel kenmerk van het vormingsonderwijs. De nieuwe vorm is dus geen interlevensbeschouwelijke vorming waarin louter een buitenperspectief gehanteerd wordt.
- De katholieke vakleerkracht dient altijd de vrijheid hebben om de inhoud van de les te bepalen en zelf een keuze kunnen maken uit thema's; wel kunnen thema's in gezamenlijk overleg tussen de school en de vakleerkrachten van de verschillende denominaties die werkzaam zijn op de betreffende school gekozen worden. Voor de kwaliteit en de samenwerking kan het bevorderlijk zijn met het vormingsonderwijs aan te sluiten bij het leerklimaat en bij thema's van de school.

- In de lessen beperken de vakleerkrachten zich niet tot de grootste gemeene deler van de verschillende levensbeschouwingen en godsdiensten, maar worden de onderscheiden levensbeschouwingen met hun verschillen en overeenkomsten aan de leerlingen gepresenteerd, op zodanige wijze dat zij een authentiek beeld krijgen van deze levensbeschouwingen.
- Het schooljaar wordt in blokken verdeeld waarin de leerlingen onderwijs krijgen telkens vanuit één levensbeschouwing.
- De blokken dienen voldoende lang te zijn om een goede interactie tussen leerlingen en docent te kunnen laten ontstaan.

Voorts gelden de voorwaarden voor nieuwe vormen die in de sector GVO-HVO geformuleerd zijn.

Onderwijsdoelen

- In de nieuwe vormen van levensbeschouwelijk vormingsonderwijs vanuit meerdere denominaties worden leerlingen bekend gemaakt met ideeën, bronnen en verhalen van meerdere levensbeschouwelijke tradities. Leerlingen doen ervaring op met de betreffende levensbeschouwingen en kunnen zich vormen aan meerdere levensbeschouwelijke tradities.
- Het beoogde doel is dat leerlingen het belang van de tradities aanvoelen en begrijpen. Het onderwijs is gericht op *learning from religion*; dit kan leiden tot *teaching into religion*, maar de leerling wordt niet gevraagd om zich tot een traditie te bekennen.
- Daarnaast is er veel aandacht voor de eigen levensbeschouwelijke ervaring en de levensvragen van de leerlingen.
- De leerling leert zich te verhouden tot de besproken levensbeschouwingen en godsdiensten.
- De leerling leert de eigen levensbeschouwelijke traditie in ideeën, bronnen en praktijken herkennen en eveneens andere levensbeschouwelijke tradities in ideeën, bronnen en praktijken te herkennen en Andersdenkenden te respecteren

Rol van de docent

- De vakleerkrachten dragen de ideeën, bronnen en gebruiken van de eigen levensbeschouwing uit met het doel dat de leerling deze begrijpt.
- De vakleerkrachten begeleiden de leerling om zijn eigen ervaringen levensbeschouwelijk te duiden.
- De vakleerkracht is specialist op het gebied van levensbeschouwing en de traditie.

De vakleerkrachten zijn moderator m.b.t. levensbeschouwelijke en filosofische gesprekken.

BIJLAGE I

Kerdoelen van het Katholiek Vormingsonderwijs

De hieronder vermelde kerndoelen zijn specifiek voor het katholiek vormingsonderwijs. Deze kerndoelen staan naast de algemeen geldende onderwijsdoelen en kerndoelen binnen het (openbaar) basisonderwijs, die door de Nederlandse overheid zijn vastgesteld. De kerndoelen van het katholiek vormingsonderwijs geven de richting aan waarin wij in het vormingsonderwijs onze leerlingen willen meenemen. Deze kerndoelen zijn gegroepeerd in vijf domeinen.

Domein A: Christelijk geloof & eigen identiteit

1. Leerlingen maken (nader) kennis met het katholieke geloof dat voortkomt uit joods-christelijke tradities en bronnen.
2. Leerlingen zien in dat zij een bewuste handelende persoon zijn en dat hun handelen gebaseerd is op normen, waarden en deugden.
3. Leerlingen kunnen bronnen van geloof verbinden aan hun eigen leefwereld en actualiteiten in de samenleving of wereld.
4. Leerlingen leren onderkennen welke oriëntatie fundamentele christelijke noties zoals schepping, zonde, vergeving, geloof, barmhartigheid, gemeenschap, verlossing, vrede en hoop aan hun leven, hun handelen en denken kunnen geven.

5. Leerlingen leren hoe het katholieke geloof tot uitdrukking komt in werken van barmhartigheid en naastenliefde, waaronder de spirituele, geestelijke en lichamelijke zorg aan hen die dat nodig hebben.
6. Leerlingen waarderen momenten van samenkomst, samenwerken en samen beleven als onderdeel van het dagelijks leven.
7. Leerlingen kunnen zin ontleenen aan ontmoetingen met betekenisvolle personen, gebeurtenissen en plaatsen uit de Bijbel, de traditie van de Kerk en hun eigen leefwereld.

Domein B: Christus, de bijbel en het geloof van de kerk

1. Leerlingen maken (nader) kennis met de Bijbel, zowel met het Oude Testament als met het Nieuwe Testament en leren de betekenis kennen die de Bijbel heeft voor de rooms-katholieke Kerk.
2. Leerlingen leren luisteren naar Bijbelverhalen en verhalen over heiligen en herkennen daarin de existentiële en religieuze betekenis. Zij leren deze verhalen te bevragen en te plaatsen in de juiste context en deze te verbinden met het heden en de eigen leefwereld.
3. Leerlingen herkennen verhalen uit de Bijbel en uit de katholieke traditie, waaronder verhalen en vertellingen over heiligen, in culturele en kunstzinnige uitingen. Hierbij is er onder meer aandacht voor literatuur, schilderkunst, beeldhouwkunst en muziek.
4. Leerlingen maken (nader) kennis met de belangrijkste Evangelieverhalen over Jezus Christus, zijn geboorte, zijn leven, zijn sterven en verrijzenis. Zij leren dat volgens de rooms-katholieke Kerk Jezus Christus zowel God als mens is, dat Hij voorbeeld van menselijkheid is en goddelijke verlosser.
5. Leerlingen maken (nader) kennis met het geloof in de drie-ene God.

Domein C: gebed, sacramenten en feesten

1. Leerlingen kunnen belangrijke rituelen, feesten en gedenkdagen uit de katholieke traditie benoemen en de betekenis daarvan onderkennen. Ook kunnen zij deze in verband brengen met bijbehorende Bijbelverhalen, katholieke tradities en christelijke bronnen.

2. De leerlingen maken (nader) kennis met liturgie en gang van zaken in de kerk. Leerlingen bezoeken – waar mogelijk – een katholieke kerk en maken kennis met bepaalde rituelen zoals kaarsen, wierook, kleding, beelden en iconen.
3. De leerlingen maken kennis met de betekenis van het gebed. Zij leren de tekst en de betekenis kennen van de belangrijkste katholieke gebeden.
4. Leerlingen kunnen de sacramenten van doop, vormsel, eucharistie, boete & verzoening, huwelijk, wijding en ziekenzalving duiden.

Domein D: kerk, wereld en samenleving

1. Leerlingen leren in hoofdlijnen over de structuur van de katholieke kerk, de gewijde ambten en over religieuze orden en congregaties.
2. Leerlingen ervaren dat de huidige waarden, normen en wetten in Nederland onder meer gebaseerd zijn op joods-christelijke tradities, leer en geschriften.
3. Leerlingen leren dat de rooms-katholieke Kerk de gewetensvrijheid en de godsdienstvrijheid van een ieder erkent en de leerlingen leren zelf het belang van deze vrijheden te onderkennen.
4. Leerlingen staan open voor levensbeschouwelijke visies van andere mensen en zij leren verhalen uit andere (religieuze) tradities of stromingen.
5. Zij leren dat de verschillende godsdiensten niet op hetzelfde neerkomen en zij leren andere godsdiensten en levensbeschouwingen te respecteren.

Domein E: reflectie

1. Leerlingen kunnen geloofs- en levenservaringen duiden in persoonlijke verhalen en deze delen met anderen.
2. Leerlingen vormen gedachten en uiten gevoelens over eigen levensvragen en ervaringen. Zij kunnen dit op verschillende wijzen tot uitdrukking brengen.
3. Leerlingen kunnen reflecteren op het eigen levensverhaal en dat van anderen. Zij zijn in staat om een open dialoog aan te gaan met anderen.

4. Leerlingen leren keuzes te maken en deze te verantwoorden mede geholpen door het christelijk geloof en katholieke tradities. Zij leren om te gaan en te leven met morele dilemma's.
5. Leerlingen waarderen vanuit een gezond gevoel van eigenwaarde de ander en zij kunnen dit in hun dagelijks handelen laten zien.

Joseph Haydnlaan 2a | 3533 AE Utrecht
Postbus 40282 | 3504 AB Utrecht
info@katholiekvormingsonderwijs.nl
www.katholiekvormingsonderwijs.nl
Telefoon 06 45 45 92 15

Het secretariaat is telefonisch alleen op donderdag bereikbaar